

افروز حوزه‌ها

• دوشنبه • ۱۵ دی ماه ۱۴۰۴ • ۱۵ رجب‌المرجب ۱۴۴۷ • ۵ ژاوَنوویه ۲۰۲۶ • شماره ۱۳

یادگاه عالمان دین

پنجاه و یکمین سالگرد ارتحال آیت‌الله

سید محمدکاظم عصار رحمة الله علیه

• ولادت

آیت‌الله سید محمدکاظم عصار تهرانی فرزند سید محمد عصار، در سال ۱۳۰۲ قمری در کاظمین به دنیا آمد و چهار سال بعد همراه پدر به تهران آمد. پدرش خود، از فقهاء و علمای تهران بود و در زمره شاگردان آیات میرزای شیرزای، میرزا حبیب‌الله رشتی و آخوند خراسانی قرار داشت. نیای او، سیدمحمود حسینی، مازندرانی‌الاصل بود که در لواسان به دنیا آمده بود و در تهران زندگی می‌کرد و شغل عضاری (روغن‌گیری) داشته است. پدر سید محمدکاظم، (عصاری) را رها کرد و دروس حوزوی خواند و تا آخر عمر به تدریس و تألیف علوم اسلامی مشغول بود.

• تحصیلات

تحصیلات ابتدایی را در مکتب‌خانه‌های تهران شروع کرد. دروس فارسی و تعلیم خط را در مکتب شیخ محمدعلی اصفهانی رحمته الله علیه گذراند. در ۱۳۱۰ ق وارد مدرسه عبدالله‌خان شد و به‌مدت سه‌سال، نزد یکی از طلاب به‌نام شیخ موسی، به فراگرفتن صرف و نحو و منطق

ادامه از بالا

۶. آقا ضیاء عراقی.

۷. آقا میرزاحسن کرمانشاهی (۱۳۳۶ق)، درس‌های فلسفه مشاء و از جمله شفای ابن‌سینا و شرح اشارات خواج‌نصیر طوسی.

۸. میر شهاب‌الدین نیریزی شیرازی (۱۳۲۶ق)، حکمت اشراق و بالأخص اسفار اربعه و شواهد‌الربوبیه و مبدأ و معاد و تفسیر کبیر ملاصدرا به‌مدت ۶ سال.

۹. آقا میرزاهاشم اشکوری لاهیجی مازندرانی (۱۳۳۲ق)، دروس عرفان نظری به‌ویژه فصوص‌الحکم ابن‌عربی، مفتاح‌الغیب قونوی و تمهیدالقواعد صائن‌الدین ترکه.

۱۰. جهانگیرخان قشقائی.

۱۱. آخوند ملامحمد کاشانی.

• تدریس

آیت‌الله عصار در سن جوانی (بیست و چند سالگی) در علوم عقلی و ریاضی متخصص و ماهر شده بود و لذا در همان اوان جوانی در مدرسه دارالفنون شروع به تدریس کرد.

تدریس در تبریز

سال ۱۳۲۹قمری، به پیشنهاد استاد خود، مهندس عبدالرزاق بغایری، رئیس وقت دارالفنون، برای تأسیس نخستین دبیرستان آذربایجان، به تبریز رفت و در آنجا به تدریس علوم طبیعی، ریاضیات، حساب، هندسه، هیئت، زبان فرانسه و... مشغول شد.

در همین زمان، بین ایشان و ثقة‌الاسلام تبریزی دوستی عمیقی برقرار شد. معروف است که ثقة‌الاسلام نزد استاد عصار، قسمتی از مباحث مهم کتاب اسفار را قرائت کرده است.

تدریس در فرانسه

پس از اشغال تبریز و شهادت ثقة‌الاسلام در عاشورای سال ۱۳۲۰قمری، عصار با همان لباس روحانی از تبریز خارج شده و عازم فرانسه شد. در فرانسه، علاوه بر تکمیل زبان فرنگی، علوم ریاضی و طبیعی را دنبال گرفت و رشته طب را به‌عنوان تخصص خود برگزید؛ اما ظاهراً به‌دلایلی، از جمله حساسیت نسبت به تشریح اجساد، طب را نیمه‌کاره نهاد و به نجف اشرف مهاجرت کرد.

تدریس در نجف و تهران

علامه عصار در نجف، طی ۱۳ سال تحصیل و تدریس، بالاترین درجه اجتهاد را نزد بزرگ‌ترین علمای عصر کسب کرد و به تهران بازگشت. از آن زمان، استاد عصار به تدریس مشغول شد و ابتدا در مدرسه صدر آغاز به تدریس کرد. استاد آشتیانی در جایی نوشته

مشغول بود. از حدود ۱۰ سالگی، در دروس عمومی حوزه علمیه تهران در مدرسه مروی و مدرسه صدر حضور می‌یافت و طی شش سال سطوح فقه، اصول و کلام را گذراند و ریاضیات قدیم را نزد شیخ علی‌اکبر از مدرسان مدرسه علمیه شیخ عبدالحسین فراگرفت.

آیت‌الله عصار در حدود ۱۵ سالگی برای استفاده از نظام نوین آموزشی، در مدرسه دارالفنون ثبت‌نام کرد و دروس رسمی دارالفنون، مخصوصاً ریاضی و هیئت جدید را گذراند و به‌طور خصوصی نزد استادان ریاضی و هیئت به تحصیل پرداخت و از جمله نزد سرتیپ عبدالرزاق‌خان مهندس بغایری، حساب استدلالی، جبر، مثلثات، هندسه و فیزیک را خواند و در درس میرزا عبدالغفارخان نجم‌الدوله و علیم‌الدوله به تکمیل هیئت جدید پرداخت.

از سال ۱۳۱۹ تا ۱۳۲۷ق به تحصیل سطوح عالی فلسفه اسلامی و عرفان نظری در حوزه تهران مشغول شد؛ فلسفه مشاء و از جمله شفای ابن‌سینا و شرح اشارات خواج‌نصیر طوسی رحمته الله علیه را نزد میرزاحسن کرمانشاهی، حکمت اشراق و اسفار اربعه،

است: «مروح عصار که در سن ۲۹ سالگی به حيازت درجه اجتهاد نائل آمده بود، حوزه مستقل درسی معقول و منقول داشت و سطوح عالی ریاضی و فلسفه و عرفان، اعم از فلسفه اشراقی و مشایی و حکمت متعالیه را به‌شیوه مکتب ملاصدرا تدریس می‌کرد. عصار، پس از تکمیل مطالعات و تحصیلات عالی خود در نجف اشرف، به ایران بازگشت و با وجود آنکه برای معظم‌له بعد از مراجعت از نجف، همه‌گونه ریاست بر خلق و اسباب رسیدن از مقامات ظاهری فراهم بود، این استاد بزرگوار، در بین همه شئون، تدریس را انتخاب نمودند و به سایر مقدمات پشت پا زدند.»

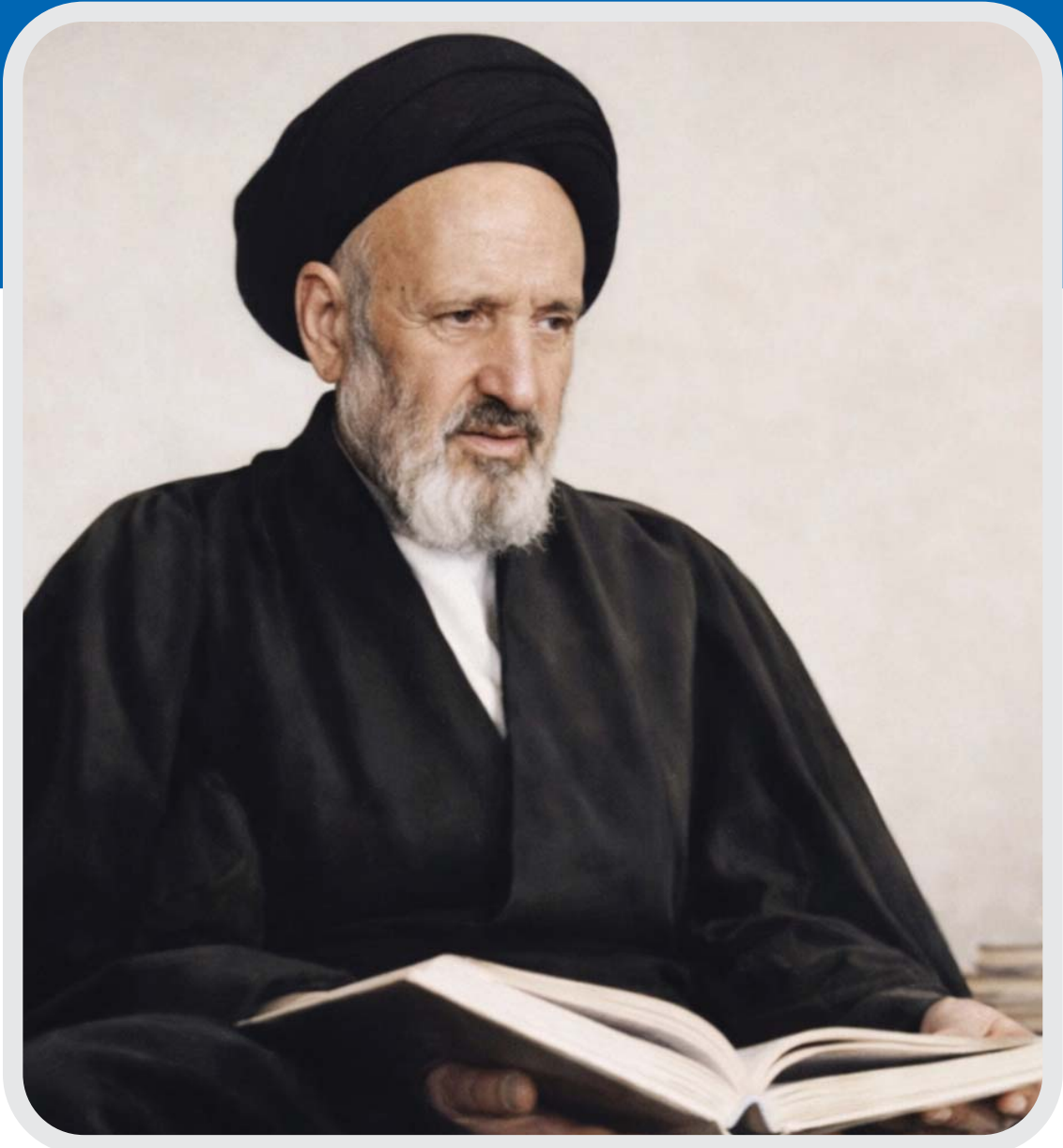
از آن پس، استاد عصار ابتدا در دارالمعلمین عالی تهران به تدریس پرداخت، سپس مقارن با تأسیس دانشگاه، از ایشان برای تدریس در دانشگاه تهران، دعوت به‌عمل آمد و تا هنگام بازنشستگی، در دانشکده‌های ادبیات و الهیات و معارف اسلامی، به افاضه و تدریس فلسفه و علوم معقول و منقول اشتغال داشت. ایشان همچنین از جمله معدود علمای تراز اولی است که در تدوین قانون مدنی ایران، صاحب‌نظر و واجد اثر بوده است.

استاد آشتیانی مرقوم داشته است که: «استاد عصار در ابتدای تأسیس دانشکده معقول و مؤسسه وعظ و تبلیغ اسلامی (قبل از شهریور ۱۳۲۰ش)، یک سال به‌عنوان علم‌الحديث و علم از نظر کتاب و سنت، تقریباً یک دوره معارف اسلامی را با بیانی رسا و شیوا و محققانه در این مؤسسه بیان نمود. این مباحث، حاوی تحقیقی‌ترین مسائل فلسفی و دینی می‌باشد که هیچ محققى از آن بی‌نیاز نیست... و در همین مؤسسه دو سال تفسیر و تدریس نمود... عمده تدریس استاد علامه، در مدارس قدیم تهران بود. مدت‌ها در مدرسه صدر، واقع در جلوخان مسجد شاه و مدرسه

مدیر بنیاد پژوهش‌های آستان قدس رضوی

میراث فقهی و اصولی آیت‌الله‌العظمی میلانی رحمته الله علیه

در آستان قدس رضوی احیا می‌شود **۳**

۱۳۳۲ش) که نوه ملا کرمدلی سبزواری از مشایخ سلسله ذهبیه و داماد ذکاءالملک محمدحسین فروغی اول (۱۳۲۱ق) بود، درس‌های حساب استدلالی و جبر و مثلثات و هندسه و فیزیک.

۲. حاج میرزاعبدالغفارخان نجم‌الدوله (۱۳۲۶ق)، درس‌های هیئت.

۳. علیم‌الدوله، تکمیل درس‌های هیئت جدید.

۴. آیت‌الله میرزا محمد شیرازی.

۵. آیت‌الله ملا فتح‌الله نمازی شیرازی اصفهانی معروف به شیخ‌الشریعه و شریعت اصفهانی.

ادامه همین صفحه

و مدون‌شده توسط او به تصویب رسید.

• شاگردان

آیت‌الله‌العظمی سید محمدتقی خوانساری رحمته الله علیه؛ آیت‌الله‌العظمی سیدعبدالاعلی سبزواری رحمته الله علیه؛ آیت‌الله‌العظمی نجفی مرعشی رحمته الله علیه؛ آیت‌الله نصرالله شاه‌آبادی؛ آیت‌الله نورالله شاه‌آبادی؛ حجت‌الاسلام محمدتقی فلسفی؛ استاد جلال‌الدین آشتیانی؛ استاد سیدکریم امیری فیروزکوهی؛ استاد محمدتقی دانش‌پژوه؛ استاد سیدعبدالله انوار؛ استاد رضا داوری اردکانی؛ استاد سیداحمد فردید؛ استاد بدیع‌الزمان فروزان‌فر؛ استاد عبدالجواد فلاطوری؛ استاد سیدحسین نصر؛ استاد منوچهر صدوقی‌سها؛ استاد جواد مناقبی.

• آثار

«مجموعه آثار عصار»، به اهتمام سید جلال‌الدین آشتیانی، ناشر: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۷۶؛

رساله در برخی از مسائل الهی عام، محمدکاظم عصار، منوچهر صدوقی‌سها، ناشر: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی – ۱۳۸۳؛

دروس منطق و فلسفه، محمدکاظم عصار، ناشر: بوستان کتاب قم – ۱۳۸۳؛

اجابةالدعا فی مسألةالبداء (به زبان عربی)؛

تفسیر سوره حمد (به زبان فارسی)؛

تقریر دروس فقه و اصول شریعت اصفهانی و آقا ضیاء عراقی و شرح و تعلیقاتی بر آن؛

رسائل متعدد در مسائل و قواعد فقهی؛

کتاب درسی «علم‌الحديث» (به زبان فارسی)؛ این کتاب به مترجمی صلاح‌الصاوی، به عربی ترجمه و سیدحسین نصر مقدمه فارسی بر آن دارد.

حاشیه بر کفایةالاصول ملا محمدکاظم خراسانی رحمته الله علیه، حاشیه بر رسائل شیخ انصاری رحمته الله علیه، رساله وحدت وجود، شذراتی در جبر و اختیار، حاشیه استدلالی بر العروة‌الوثقی، حاشیه بر المکاسب، حاشیه بر اسفار ملاصدرا رحمته الله علیه، حول القرآن‌الکریم، حاشیه بر منظومه سبزواری، منظومه‌ای در فلسفه الهی...

• وفات

استاد عصار، یک‌ساعت به اذان صبح مانده، روز پنج‌شنبه ۲۶ ذی‌حجه سال ۱۳۹۴قمری، مطابق ۱۹ دی ۱۳۵۳ شمسی، در ۹۲ سالگی در اثر کھولت و بیماری در تهران درگذشت و جنب مرقد حضرت عبدالعظیم حسنی و در مقبره ابوالفتح رازی، به خاک سپرده شد.

خان مروی و مدرسه سپهسالار جدید در رشته‌های مختلف تدریس می‌نمود...»

• برخی از فعالیت‌ها

عصار تا ۱۳۴۲قمری یعنی تا پایان دولت احمدشاه قاجار، جمعا مدت یازده سال در نجف اشرف ماند و پس از زوال دولت قاجار و استقرار حکومت پهلوی به ایران بازگشت.

وی در تهران در مدرسه‌های صدر، عبدالله‌خان و سپهسالار (مدرسه عالی شهید مطهری) به تدریس حکمت و علوم معقول مشغول شد. همچنین وی به دارالمعلمین عالی (دانشسرای عالی تربیت معلم) که پس از مدرسه حقوق و علوم سیاسی، اولین مؤسسه عالی دانشگاهی جدید ایران بود، دعوت شد و به تدریس منطق و حکمت قدیم پرداخت. متن جزوه دست‌نوشت استاد در این باب یکی از متون مفید منطق و فلسفه است که در سال‌های اخیر منتشر شده است.

وی پس از تأسیس دانشگاه تهران در ۱۳۱۳شمسی در مؤسسه وعظ و خطابه و «دانشکده علوم معقول و منقول» در سمت استاد استخدام شد و از آغاز تأسیس این دانشکده در ۱۳۱۳شمسی تا وقتی که به‌دلایل سیاسی در ۱۳۱۸ تعطیل شد، به تدریس منطق و فلسفه اشتغال داشت. در فاصله ۱۳۱۸ تا ۱۳۲۱شمسی که دانشکده معقول و منقول تعطیل بود، عصار در دانشکده حقوق به تدریس فقه اشتغال داشت. پس از آنکه دانشکده معقول و منقول در ۱۳۲۱شمسی دوباره باز شد، عصار از سوی هیئت علمی دانشگاه، نامزد ریاست دانشکده شد و به‌اصرار رئیس دانشگاه و دیگران، چند ماه ریاست این دانشکده را پذیرفت.

عصار همچنین در فرهنگستان ایران که در فروردین ۱۳۱۴ (پس از برگزاری جشن هزاره فردوسی) بنیان نهاده شده بود، عضو پیوسته بود. از همان نخستین جلسه رسمی فرهنگستان که در ۱۲ خرداد ۱۳۱۴ به ریاست محمدعلی فروغی (ذکاءالملک) نخست‌وزیر وقت، در دانشکده حقوق برگزار شد، عضو پیوسته بود. پس از خانه‌نشینی محمدعلی فروغی، ریاست فرهنگستان در ۱۳۱۴ شمسی به حسن وثوق (وثوق‌الدوله) و سپس به حسین سمیعی (ادیب‌السلطنه) رسید. در تمام این مدت، عصار همچنان عضو فرهنگستان بود. عصار همچنین در این سال‌ها در تدوین قانون مدنی دست داشت.

بازبینی قانون مدنی ایران از جمله اقدامات وی برشمرده شده است. وی قانون مدنی ایران را که توسط سیدمحمد فاطمی تهیه شده بود، بازبینی کرد و در مجلس شورای ملی، متن بازبینی‌شده